

УДК 021.61:004:027.7](477.54-25)

Лариса Бакуменко,
аспірантка ХДАК,
заступник директора Наукової бібліотеки Харківського
державного університету харчування та торгівлі

Корпоративні інституціональні репозитарії бібліотек вищих навчальних закладів: відкритий доступ до наукових публікацій

Аналізується зарубіжний та національний досвід створення корпоративних бібліотечних тематичних та інституціональних електронних архівів (репозитаріїв), розглядаються перспективи їхнього розвитку в Україні.

Ключові слова: інституційний репозитарій, корпоративні об'єднання бібліотечних електронних архівів, відкритий доступ, наукова комунікація.

Мета статті — проаналізувати досвід зарубіжних та вітчизняних бібліотек з питань створення корпоративних інституціональних електронних архівів (репозитаріїв), визначити перспективи їхнього розвитку в Україні.

Нині відбувається стрімке зростання міжнародного руху Відкритого доступу (ВД) до наукових знань. Відкритий доступ — це безоплатний, швидкий, постійний, повнотекстовий доступ у режимі реального часу до наукових та навчальних матеріалів (переважно до рецензованих науково-дослідних журналів), що реалізується для будь-якого користувача у глобальній мережі [5].

Відкритий доступ здійснюється двома основними шляхами:

1. Депонування (також відомо як "зелений" шлях до відкритого доступу чи самоархівування) — дослідники розміщують свої вже опубліковані статті та праці в репозитарії — відкритому тематичному чи інституціональному електронному архіві.

2. Публікація в журналах, що знаходяться у відкритому доступі. Це робить матеріали доступними в режимі реального часу одразу ж після їхнього оприлюднення.

Провідну роль у розвитку міжнародного руху Відкритого доступу відіграють університетські бібліотеки, яким при формуванні інституціональних репозитаріїв (ІР) рекомендовано дбати про підготовку якісних метаданих, збереження і стабільність матеріалів. Відкритий доступ змінив стратегію їхнього розвитку, надав ширші партнерські можливості для інформаційної підтримки наукових досліджень, управління базами даних (БД), забезпечуючи якість електронних ресурсів та їхній обмін. Бібліотеки активно беруть участь у створенні та підтриманні репозитаріїв ВД, активно працюючи у напрямі формування повнотекстових БД публікацій ВНЗ та їхніх об'єднань. ВД та інституціональні репозитарії розглядають сьогодні як нову модель наукових комунікацій.

Принципи ВД сформульовані в таких документах: Будапештська ініціатива "Відкритий доступ" (Budapest Open Access Initiative), проголошена на зборах, проведених Інститутом Відкритого Суспільства 14 лютого 2002 р. у Будапешті; Берлінська декларація про відкритий доступ до наукових і гуманітарних знань (Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities) 2003 р.; Шотландська декларація відкритого доступу 2004 р. та ін. Основний принцип, покладений в основу цих документів, — надання безоплатного доступу до публікацій завдяки їхньому розміщенню у відкритому електронному архіві.

Відкритий доступ має значення для: *організацій*, які фінансують розвиток науки, що є своєрідною послугою суспільству та позитивною віддачею від інвестицій в неї; *авторів* — як засіб широкого розповсюдження та впливу їхніх праць, зростання наукового авторитету, розповсюдження результатів індивідуальних досліджень, зростання індексу цитування, постійного зберігання та вільного доступу до матеріалів зі збереженням авторських прав на власні публікації; *видавців і рецензентів* — як реклама та зростання оцінки їхньої праці; *користувачів і бібліотек* — як оперативний доступ до джерел наукової інформації з будь-якого місця, у будь-який час; *наукових організацій (університетів)* — як можливість підвищення їхнього авторитету і рейтингу в науковому просторі та якості науково-дослідницької діяльності ВНЗ, реформування системи наукової комунікації тощо.

Обмежене фінансування більшості ВНЗ України не дає змоги передплачувати всі необхідні видання, що викликає труднощі доступу до опублікованих документів (інформації, знань), тому дослідницьким організаціям потрібно створювати відкриті електронні репозитарії для розміщення в них результатів усіх закінчених наукових і науково-методичних досліджень, до чого закликає наукова спільнота.

У цьому контексті важливими є рекомендації Асоціації Європейських університетів (2008), де наголошується, що університети зобов'язані розвивати інституційну політику та стратегію контролю за якістю досліджень, що проводяться ними (в тому числі й оприлюднюючи статті), для ширшого їхнього розповсюдження, доступності та наукового впливу. Одним із дієвих способів оперативного вирішення цієї проблеми вважається створення окремого інституціонального репозитарію чи участь вишу в спільному (міжуніверситетському) репозитарії. ІР мають використовувати кращий досвід, бути інтероперабельними [9], тобто відкритими до взаємодії з іншими системами.

Аналіз свідчить, що в інституціональних архівах відкритого доступу до наукових публікацій на 18.10.2010 р. було зареєстровано 1766 архівів (на 01.07.2005 р. — 460, на 11.05.2006 р. — 658). Лідерами за кількістю таких архівів є США (373 одиниці), Великобританія (181), Німеччина (141), Японія (102), Іспанія (67), Австралія (63), Франція та Італія (56)* [7].

Інституціональний репозитарій — електронний архів для тривалого зберігання, нагромадження та забезпечення

* Ці дані було оновлено, коли матеріал готувався до друку.

довготривалого та надійного відкритого доступу до результатів наукових досліджень, що проводяться в установі [8]. ІР спеціалізуються на зберіганні та наданні у відкритий доступ електронних ресурсів певної установи та її працівників. Унесення матеріалів до репозитарію відбувається як централизованно, так і за принципом самоархівування авторами публікацій [6], при цьому їхні права зберігаються. Формування електронного архіву (електронних копій документів) зі зручними та широкими можливостями довідково-пошукового апарату є одним із основних принципів інформаційно-комунікаційних технологій — одноразове введення і багаторазове використання інформації. Головне призначення репозитаріїв — надання доступу до наукової інформації (статей, препринтів, дисертацій, їхніх авторефератів, монографій, праць конференцій тощо), оскільки значна її частина, що відіграє важливу роль у науковій діяльності та навчанні, не оприлюднюється, а отже залишається невідомою та недоступною для опрацювання.

Університетський ІР може містити такі матеріали: наукові статті (повні тексти та анотації), препринти, автореферати дисертацій, дисертації, навчально-методичні матеріали, монографії (повні тексти та фрагменти тексту), матеріали наукових конференцій (тези, повні тексти доповідей, презентації доповідей), анотовані звіти про науково-дослідницькі теми, курсові, дипломні, магістерські роботи студентів (з дозволу наукового керівника), патенти, публікації незалежних дослідників, бібліографічні покажчики, матеріали засідань та інші електронні видання, що стосуються вищого навчального закладу.

Основними особливостями інституціонального репозитарію є:

- забезпечення відкритого доступу до результатів наукових досліджень, які проводять ВНЗ через самоархівування або архівування документів за допомогою відповідного фахівця;

- доступ до наукових досліджень ВНЗ для світової спільноти;

- зосередження матеріалів в одному місці, їхня системна структуризація для оперативного пошуку та використання;

- збереження різних електронних матеріалів, у тому числі неопублікованих документів (дисертації, наукові, технічні звіти тощо);

- формування електронної колекції наукових праць певного автора та збереження його авторських прав.

Важливим при створенні ІР є вибір програмного забезпечення (ПЗ): комерційного (платного, готового продукту, перевага — забезпечення постійної підтримки програми) чи відкритого коду (безоплатного, яке потрібно налаштувати, у цьому разі обов'язково у штаті має бути програміст). Згідно з даними DOAR, більшість інституціональних репозитаріїв базуються на вільному програмному забезпеченні, переваги якого в тому, що воно безоплатне і може стати основою при створенні будь-якого інституціонального репозитарію. За даними міжнародних досліджень [16], станом на 2009 р. найпопулярнішими були проекти EPrints [15] та DSpace [11].

Створення та використання ІР у бібліотеках ВНЗ має певні переваги для науковців, наукових підрозділів, вищого навчального закладу загалом, а саме:

- для кожного науковця: підвищення індексу цитувань його праць; постійне та тривале їхнє зберігання; збереження авторських прав; можливість доповнення та редагування праць;

- для наукового підрозділу: розповсюдження; зростання рівня цитованості праць його співробітників; тривалість та постійність наявності інформації в мережі; її збереження;

- для університету: підтримка наукової діяльності; розповсюдження результатів наукових досліджень співробіт-

ників; підвищення якості наукової комунікації; підвищення рейтингу; відкритий доступ до результатів досліджень.

Електронні архіви відкритого доступу для університетів далекого та близького зарубіжжя є інформаційним інструментом у науковому світі, інструментарієм для розповсюдження створених ними інтелектуальних ресурсів, продуктів, послуг та обміну результатами досліджень зі світовим співтовариством. Основними видами репозитаріїв вважають інституціональні та тематичні.

Розглянемо досвід зарубіжних та вітчизняних бібліотек ВНЗ у вирішенні проблем відкритого доступу. У 1991 р. у Лос-Аламосській національній лабораторії США (англ. Los Alamos National Laboratory, LANL) було організовано електронний репозитарій під назвою ArXiv. Спочатку він призначався для статей з фізичних наук, але поступово його розширили та створили розділи, присвячені іншим наукам. ArXiv.org (вимовляється "архів") — найбільший безоплатний тематичний архів електронних публікацій наукових статей та їхніх препринтів у галузі фізики, математики, астрономії, інформатики та біології. У середині 2008 р. він містив понад 485 000 назв публікацій та кожного місяця додавалося ще 3000—4000 статей. Існує кілька десятків "дзеркал" архіву, у тому числі в Росії (ru.arxiv.org). Проект спонсорує та обслуговує Корнельський університет (США), архів вважається частиною його бібліотеки. Станом на 15 березня 2011 р. він налічував понад 664 000 електронних статей з фізики, математики, комп'ютерних наук, біології, економіки та статистики [1].

Активно впроваджують ідею відкритого доступу в Японії, що є однією з провідних країн світу за кількістю інституціональних репозитаріїв — понад 150. Найбільші архіви сформовано в Кіотському університеті (102 675 депозитів), Університеті Тохоку (35 195 депозитів), Токійському політехнічному інституті (171 934 депозити), Національному інституті інформатики (161 469 депозитів), Національному університеті (58 081 депозит) та ін. Створено Федерацію цифрових репозитаріїв (DRF) країни, що об'єднує 122 університети. Відкриті інституціональні репозитарії (електронні сховища документів) для вільного доступу в понад 150 академічних інститутах Японії об'єдналися в національний портал. У результаті більш ніж 700 000 повнотекстових наукових і навчальних публікацій доступні через відкритий національний портал, відомий як JAIRO (Japanese Institutional Repositories Online) [4].

Розвиток ВД у Швеції відбувається за двома паралельними напрямками: просування моделі ВД, формування інфраструктури на основі цифрових репозитаріїв. З 2002 р. університети Швеції обрали один із двох напрямів розвитку: 1. Бібліотека університету Упсала отримала фінансову підтримку від його керівництва для розроблення програмного забезпечення повномасштабного репозитарію електронних публікацій (пакет DiVA). Сьогодні консорціум DiVA об'єднує 15 шведських університетів і коледжів та два заклади з інших скандинавських країн; 2. Інші університети вирішили використовувати програмне забезпечення із відкритих джерел (OpenSource), спочатку програму EPrints, а потім Dspace. Після 2003 р. стартував національний проект SVEP, мета якого — розвиток і координація системи електронних публікацій у шведських вищих навчальних закладах, що здійснюється шляхом консультацій щодо вибору технічних платформ і стандартів взаємодії; він розрахований на довготривалу підтримку максимальної доступності результатів наукових досліджень і методик навчання. Крім того, в країні створена Національна пошукова служба дипломних робіт Uppsok, у базі якої — 15 000 дипломів з 15 університетів і коледжів [14].

Ключову роль у дослідженнях, що проводяться у Франції, та у формуванні європейської мережі репозитаріїв

відіграє відкритий архів Франції — проект HAL. Ця модульна система ВД, репозитарій наукових електронних документів, дає можливість вченим усіх галузей знань архівувати свої публікації і забезпечувати їхню доступність, відкритість для великих наукових спільнот. У Франції ця система підтримується науковим товариством і на сьогодні надає доступ до більш ніж 30 000 повнотекстових наукових статей. Для того, щоб праця вченого була помічена колегами в науковому просторі, розробники HAL передбачили доступ до архівів інших наукових спільнот. Фундаментальні особливості HAL — готовність працювати за різними галузями науки та зв'язок із міжнародними службами, що працюють за тією самою тематикою на основі уніфікованого процесу депонування документів [14].

Протягом кількох років розвиваються два основні напрями ВД: до прореферованих наукових документів — "золотий" ("gold") — надає безоплатний доступ до електронних журналів для читачів та "зелений" ("green") — надає право розмішувати прореферовані матеріали в загальнодоступних мережних інституціональних чи центральних репозитаріях). Розвиток репозитаріїв, зокрема у варіанті "зеленого" відкритого доступу, викликає стурбованість авторів щодо їхніх прав, які раніше вони беззаперечно передавали видавцю журналу. Тому все більше уваги приділяється розширенню поля застосування авторських прав, таких їхніх варіантів, як "творче поле" (Creative Commons) чи "відкритий доступ до знань" (Open Access to Knowledge, OAK) [12].

Одночасно з інституціональними активно розвиваються і тематичні архіви: уже вказаний ArXiv — найбільший (653 408 одиниць зберігання) тематичний репозитарій препринтів і статей із фізики та споріднених дисциплін (математика, нелінійні науки, комп'ютерні науки); CiteSeer — пошукова система та архів публікацій у галузі комп'ютерних та інформаційних наук (750 000 документів); CERN document server (понад 900 000 бібліографічних записів, у тому числі 360 000 повнотекстових документів у галузі фізики та суміжних дисциплін); Chemsynthesis (Chemical Synthesis Database) (понад 45 000 бібліографічних записів, у тому числі 40 000 повнотекстових документів з питань хімічного синтезу); Cogprints — архів публікацій у галузі когнітивних наук (психологія, лінгвістика, біологія, комп'ютерні науки, філософія); Directory of Mathematics Preprint and e-Print Servers — каталог посилань на архіви препринтів та електронних публікацій в галузі математики і суміжних наук; E-LIS — архів публікацій у сфері бібліотечно-інформаційних наук; OLAC (Open Language Archives Community) — відкритий архів публікацій у сфері мовознавства; PubChem — відкритий архів публікацій з питань біологічної активності малих молекул; PubMedCentral (PMC) — найбільший архів публікацій в галузі біомедичних дисциплін, підтримується U.S. National Institutes of Health (NIH); RePEc — відкритий архів з економіки; SAO/NASA Astrophysics Data System — цифрова бібліотека з фізики та астрономії; Socionet (соціонет) — портал доступу до російських наукових матеріалів (понад 30 інститутів Російської академії наук) із різних галузей знань, передусім суспільних наук; Social Science Research Network (SSRN) — реферати до 320 200 наукових публікацій, повні тексти 258 500 документів у галузі соціальних наук тощо [13].

До найуспішніших тематичних архівів можна віднести E-LIS — відкритий електронний архів у галузі бібліотечної справи та інформатики. У 2006 р. він поповнювався швидше, ніж дисциплінарні: його фонди зросли на 56% (31 липня 2006 р. — 3922 одиниці зберігання, 31 березня 2006 р. — 3539, 31 грудня 2005 р. — 3095, а у 2008 р. — 8200). E-LIS (<http://eprints.rclis.org>) — наочний приклад відкритого галузевого (тематичного) дисциплінарного архіву, побудованого за принципом відкритого доступу та самоархівування, що передбачає вільний і безоплатний доступ, перегляд матеріалів

архіву, а також їхню публікацію. Автор може самостійно відправити у відкритий архів E-LIS будь-який власний опублікований чи неопублікований документ. Для цього необхідно заповнити декілька простих веб-форм та "завантажити" файл із повним текстом матеріалу. Єдиною вимогою при архівуванні матеріалів є попередня реєстрація автора в архіві [10].

Усебічний аналіз інтернет-простору свідчить, що російських відкритих архівів поки що небагато: DSpace в Уральському державному університеті (УрДУ) — перший російський електронний архів, зареєстрований у "Каталозі (Путівнику) відкритих електронних архівів" (www.opendoar.nttingham.ac.uk, Open Access Repositories, OpenDOAR); Архів електронних ресурсів Красноярського державного університету, проекти "СИНІН — Сетевая инновационная инфраструктура" (за підтримки Сибірського відділення Російської академії наук) і "Личная зона СОЦИОНЕТ: рабочее место ученого, преподавателя, студента в информационном пространстве по общественным наукам". Ці чотири архіви зареєстровані в "Каталозі (Путівнику) відкритих електронних архівів". Для порівняння, кількість зареєстрованих у цьому Реєстрі відкритих архівів Німеччини — 129, США — 318. Можна допустити, що в Російській Федерації таких репозитаріїв функціонує значно більше, однак зареєстровано всього чотири, а про інші інформація у світових каталогах, базах і банках даних відсутня, що певним чином нівелює стратегічну і тактичну мету цих унікальних корпоративних об'єднань бібліотек на регіональному, національному і світовому рівнях щодо тривалого зберігання й гарантованого доступу до найцінніших документів (інформації, знань) в електронній формі. За існуючих обставин, переважно через відсутність коштів, дані більшості репозитаріїв, створених на базі бібліотек ВНЗ пострадянського простору, на жаль, доступні тільки для співробітників тієї організації, що їх підтримує.

Сьогодні існують служби, що збирають метадані окремих архівів, об'єднуючи їхні ресурси. Така служба називається репозитарієм метаданих. Кращим прикладом репозитаріїв метаданих вважається OALster (www.oalster.org) — проект Мічиганського університету, який містить метадані 17 945 цифрових об'єктів з 1018 репозитаріїв, у тому числі E-LIS. Каталог відкритих електронних архівів OpenDOAR, створений 27 січня 2006 р. для того, щоб максимальна кількість кінцевих користувачів дізналася про відкриті архіви, темпи збільшення і виникнення яких можна порівняти зі швидкістю появи нових веб-сайтів. OpenDOAR — продукт колективної творчості університетів Лунда (Швеція) і Ноттінгему (Великобританія). Це каталог, який "відкриває двері" вченим і надає можливість відбору та пошуку відкритих архівів за географічною ознакою, типом матеріалів та предметною галуззю. Нині він об'єднує 1200 репозитаріїв наукової інформації [10].

Розвиток інституціональних репозитаріїв відбувається і в нашій країні. Зараз в Україні діє корпоративний проект ELibUkr, мета якого — забезпечити вітчизняним вченим доступ до світового інформаційного середовища через Центри Знань, які створюються на базі університетських бібліотек. Робота з організації і розвитку таких центрів вже проводиться у бібліотеках українських університетів, які є учасниками цього проекту, спрямованого на якісне інформаційне забезпечення розвитку науки та освіти в Україні через організацію доступу до світових інформаційних ресурсів; інтеграцію української академічної спільноти до світового наукового простору через створення та організацію вільного онлайн-ого доступу до власних наукових та освітніх ресурсів. Цей проект має дві складові. Перша — доступ вітчизняних фахівців до світових наукових інформаційних ресурсів через передплату баз даних та систематизацію відкритих наукових ресурсів. Друга — представлення українських наукових та освітніх ресурсів світу через інституціональні репозитарії —

відкриті електронні архіви. До проекту, метою якого є покращення якості української науки та освіти, можуть приєднатись різні університети. Реалізується він за такими основними напрямками: передплата наукових ресурсів, організація тестових доступів до них; створення власних ресурсів відкритого доступу — інституціональних репозитаріїв; тренінги, навчання, семінари, конференції; популяризація проекту та приєднання до нього нових учасників; розвиток його порталу як єдиної точки доступу та управління, а також залучення коштів (www.elibukr.org). До названих напрямків додамо й розвиток інституціональних репозитаріїв — відкритих електронних архівів в університетах України, що покликані забезпечити інтеграцію української науки та освіти у світову. Аналіз свідчить, що нині в Україні таких архівів близько 30.

До відомого рейтингу репозитаріїв (де їх оцінювалося 1184 за кількома параметрами: кількість документів, візібліті, науковість тощо) увійшли три українські репозитарії: eKhNUiR — Електронний архів Харківського національного університету — 642 місце; eKMAiR — Електронний архів Національного університету "Києво-Могилянська академія" — 758 місце; ELARTU — Інституціональний репозитарій Тернопільського національного технічного університету (ТНТУ) — 882 місце [3].

Окрім того, проект підтримує і розвиває інституціональні репозитарії в окремих університетах. Через портал ELibUkr українським ученим пропонується мультидисциплінарний відкритий електронний архів ELibUkr-OA (<http://oa.elibukr.org/>), що нагромаджує, зберігає, розповсюджує та забезпечує довготривалий, постійний та надійний доступ до результатів досліджень (статті, навчальні матеріали, презентації тощо) українських науковців. Для викладачів, докторантів, аспірантів, студентів, наукових співробітників університетів чи будь-яких інших наукових інституцій України також пропонуються ресурси тих установ, які не мають можливості підтримувати власний (інституціональний) відкритий електронний архів [3].

Прикладом галузевого українського репозитарію є створений у 2006 р. за підтримки Міжнародного фонду "Відродження" та Інформаційно-аналітичного центру "Громадський простір" тематичний репозитарій "Відкритий електронний архів громадянського суспільства", який "покликаний зберегти масив соціально значущих видань та документів неурядових організацій України за період від проголошення країною незалежності до сьогоднішнього дня; надати можливість українській та світовій спільноті відкрито, зручно та швидко за допомогою інформаційних технологій використовувати досвід, який напрацювали громадські організації в царині розбудови громадянського суспільства в Україні" [2].

Аналізуючи світовий досвід створення репозитаріїв відкритого доступу, можна зробити такі висновки:

— створення інституціональних репозитаріїв — це ініціатива "знизу", тобто ініціатива самих учених та фахівців з інформації. Як правило, державні установи та міждержавні організації підключаються до цього процесу на пізніх етапах;

— щодо створення інституціональних і тематичних (предметно-орієнтованих) — репозитарії (архіви) інституціональні ефективніше розвиваються, ніж тематичні (предметно-орієнтовані);

— головне у розвитку інституціональних репозитаріїв — це взаємодія, колективна та міжколективна співпраця;

— підтримання ідей відкритого доступу — основа розвитку науки і наукових комунікацій у перспективі;

— роль бібліотеки полягає в посиленні уваги до розповсюдження праць автора, просуванні іміджу закладу, на базі якого здійснюється наукове дослідження, створенні середовища web 2.0 для надання якісно нових електронних сервісів для забезпечення потреб науки і довготривалого збереження праць, що знаходяться на серверах бібліотеки;

— бібліотеки підтримують та сприяють розвиткові ініціативи вчених щодо забезпечення ВД до численних зарубіжних публікацій для своїх користувачів, тобто додаткових можливостей обслуговування користувачів;

— системою інституціональних репозитаріїв можна порівняти з системою обов'язкового примірника для електронних документів;

— створення інституціональних репозитаріїв відбувається з дотриманням авторських прав науковців, які мають можливість вибору способу архівування своїх документів (як повнотекстових, так і обмежених, де надається певна частина тексту);

— університетським бібліотекам необхідно активізувати роботу з формування повнотекстових баз даних та створення можливостей їхнього використання;

— інституціональні репозитарії — це перспектива залучення нових користувачів, підвищення популярності як авторів, бібліотек, так і вищих навчальних закладів;

— корпоративні об'єднання інституціональних бібліотечних репозитаріїв, на відміну від локальних архівів бібліотек, — це шлях інтеграції до світового наукового інформаційного простору, представлення якнайповнішого наукового потенціалу на регіональному, міжрегіональному, національному та світовому рівнях;

— робота з формування спільних повнотекстових фондів, напрацювання зручних і дієвих механізмів доступу та обміну ними між усіма учасниками корпоративної взаємодії є значно глибшою та дієвішою формою співпраці.

Електронні репозитарії ВД — один із нових напрямів досліджень для бібліотек вищих навчальних закладів, як і будь-яка інновація, він відкриває нові можливості, рішення, проблеми, перспективи. Серед важливих завдань бібліотек ВНЗ є: налагодження нових партнерських відносин між структурними підрозділами університетів і між самими навчальними закладами; розроблення основних напрямів розвитку послуг щодо електронного депонування з урахуванням потреб локальних і віртуальних користувачів; залучення зацікавлених організацій і розроблення адекватної політики відповідно до національних та міжнародних пріоритетів; розроблення маркетингової програми і стратегій для локальних репозитаріїв щодо взаємодії з уже працюючими відкритими електронними архівами; визначення сфери діяльності репозитарію згідно з можливостями розвитку його сервісних послуг. Серед переваг створення репозитаріїв для бібліотек вищих відзначимо такі: надання ученим оперативного та зручного доступу до світових наукових інформаційних ресурсів, а їхнім колегам зі споріднених вищих навчальних закладів інших країн — до вітчизняних наукових публікацій; підвищення престижу та рейтингу навчального закладу та його науковців шляхом наочного інформаційного представлення їхніх наукових здобутків; зростання цитувань вітчизняних наукових праць та їхнього впливу на інші дослідження; підвищення рейтингу самої бібліотеки вищого навчального закладу. Нині кількість відвідувань бібліотек, у тому числі й вищих навчальних закладів, знижується. Тож створення таких репозитаріїв сприятиме зростанню популярності бібліотеки, а отже й залученню нових (переважно віртуальних) користувачів до неї та закріпленню її специфічного місця на світовому інформаційному ринку.

Список використаної літератури

1. *ArXiv.org* : матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. — Mode of access: <http://uk.wikipedia.org/wiki/ArXiv.org>. — Title from screen.
2. Бруй О. Інституційний репозитарій: перші кроки / Оксана Бруй // Бібліотечний форум України. — 2006. — № 4. — С. 14—17.
3. Бруй О. Розвиток проекту "ELibUkr — Електронна бібліотека України: створення центрів знань в університетах України" / О. Бруй, координатор проекту ELibUkr в Україні. — К., 2011. —

- Режим доступу: www.elibukr.org/uk/component/docman/doc.../32-bruyelibukr2701-2011. — Назва з екрана.
4. *Відкритий доступ в країні вранішнього сонця* : [Могилянська бібліотекарка]. — 2011. — 25 березня. — Режим доступу: http://kmalibrary.blogspot.com/2011/03/blog-post_25.html. — Назва з екрана.
  5. *Відкритий доступ* // Вікіпедія. — Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%96%D0%B4%D0%BA%D1%80%http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%96%D0%B4%D0%BA%D1%80%>. — Назва з екрана.
  6. *Відкритий доступ*. — Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Відкритий_доступ. — Назва з екрана.
  7. *Зайцева Т. Н.* Институциональный репозиторий Университета Хазар: открытый доступ к научным публикациям. — Режим доступу: <http://www.gpntb.ru/libcom10/disk/9.pdf>. — Загл. с екрана.
  8. *Институційний репозитарій* // Вікіпедія. — Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%...> — Назва з екрана.
  9. *Институційні репозитарії*. — Режим доступу: dSPACE.onu.edu.ua:8080/bitstream/.../Доклад%20-репозитарий-%20.pdf. — Назва з екрана.
  10. *Кисловская Г. А.* Международная деятельность библиотек и доступ к информации / Г. А. Кисловская // Международная деятельность библиотек как ресурс развития экономической привлекательности регионов России: материалы Общероссийской научно-практической конференции 13—16 октября 2008 г., г. Омск / сост. И. К. Кряжева. — Омск, 2009. — 184 с. — Режим доступу: http://www.lib.okno.ru/naschi_izdaniya/%D0%91%D1%80%D0%BE%D1%88%D1%8E%D1%80%D0%B0.doc. — Загл. с екрана.
  11. *Кудим К. А.* Создание научных электронных библиотек с помощью системы DSpace / К. А. Кудим, Г. Ю. Проскудина, В. А. Резниченко // Проблемы програмування — 2007. — № 3. — С. 49—60. — Режим доступу: <http://eprints.isofts.kiev.ua/233/>. — Загл. с екрана.
  12. *Отчет* о командировании главного специалиста, советника Генерального директора ГПНТБ России А. И. Земскова в Швецию 10—15 июня 2007 г. — Режим доступа: http://www.gpntb.ru/general/index.php?option=com_deerpockets&task=catShow&id=12&Itemid=150. — Загл. с екрана.
  13. *Список* ресурсов открытого доступа разных галузей науки, техніки, літератури. Версія від 1.05.2011 р. [Могилянська бібліотекарка. Цікавинки зі світу бібліотек та бібліотечних технологій, ресурсів, сервісів, ідей від Т. Ярошенко]. — Режим доступу: http://kmalibrary.blogspot.com/p/blog-page_23.html. — Назва з екрана.
  14. *Шрайберг Я. Л.* Корпоративные и национальные проекты Открытого доступа / Я. Л. Шрайберг, А. И. Земсков // Научные и технические библиотеки. — 2008. — № 8. — С. 5—23. — Режим доступа: <http://dlib.eastview.com/browse/doc/18995659>. — Загл. с екрана.
  15. EPrints — Digital Repository Software. — Mode of access: <http://www.software.eprints.org/>. — Title from screen.
  16. Registry of Open Access Repositories. — Mode of access: <http://roar.eprints.org/>. — Title from screen.
- Анализується зарубіжний і національний досвід створення корпоративних бібліотечних тематических і інституціональних електронних архівов (репозитаріев), розглядаються перспективи їх розвитку в Україні.*
- Analyzed national and foreign experience of corporate library of thematic and institutional electronic archives (repositories) and perspectives of their development in Ukraine.*

Надійшла в редакцію 5 вересня 2012 року